

АКРЕДИТАЦІЙНІ ОРГАНИ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЕЛІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ АМЕРИКАНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У зв'язку з перетворенням України на самостійну державу та її приєднанням до Болонської конвенції зросла потреба народного господарства у фахівцях, які володіють міцними теоретичними знаннями та необхідними практичними навичками з обраної спеціальності. Високі вимоги, які висуваються сьогодні до молодих фахівців, зумовлені посиленням конкуренції на ринку праці. За таких умов суттєво зростає роль вищих навчальних закладів (ВНЗ) як таких, що здатні забезпечити високоякісну освіту, а відтак – підготувати конкурентоспроможного випускника, який відповідає найвищим вимогам високотехнологічного й швидкозмінного виробництва. Відомо, що якість освіти забезпечується безперервним і систематичним контролем з метою своєчасної корекції недоліків та підвищення ефективності функціонування всіх складових системи вищої освіти, тобто моніторингом її якості.

Упровадження Болонської системи в Україні актуалізує вивчення досвіду тих країн, які розпочали процес реформування своїх освітніх систем значно раніше і вже досягли певних успіхів, запровадили й успішно використовують нові принципи і методи навчання у вищій школі. Уважається, що вища освіта в США – одна з кращих у світі. Як свідчать наші попередні дослідження, попри деякі розбіжності в критеріях окремих світових рейтингів університетів, беззаперечним лідером серед країн світу є Сполучені Штати Америки [6]. З огляду на це, метою нашої роботи є аналіз досвіду системи освіти США з питань забезпечення якості вищої освіти через процедуру акредитації навчальних закладів.

Першопочатково термін "моніторинг" застосовувався фахівцями екологічної галузі. З'явившись у лексиконі педагогіки порівняно недавно, зазначений термін ще не отримав загальноприйнятого наукового твердження в освітній галузі. В енциклопедії освіти моніторинг визначається як "спеціальна система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі" [1]. Подібне визначення застосовують у своїх працях М. Бершадський, А. Майоров, Т. Лукіна.

Поряд з таким трактуванням знаходимо й інші. О. Ляшенко вважає, що моніторинг в освіті – це інструментальний засіб оцінювання, який сприяє формуванню суджень про кількісні та якісні показники розвитку досліджуваного об'єкта і йому властиві ознаки технологічного процесу [5]. М. Грабарь під моніторингом розуміє теоретично обґрунтовані вимірювання й оцінку результатів навчання, що здатні надати об'єктивні та достовірні дані про хід педагогічного процесу і його наслідки [3: 20]. Л. Качалова пропонує моніторингом називати тривале спостереження за процесом інтеграції психолого-педагогічних знань у всіх його станах і проявах, співвіднесення одержаної інформації із заданим еталоном і прогнозування на цій підставі нового технологічного забезпечення даного процесу [3: 21]. На думку С. Шишова та В. Кальней, моніторинг є сукупністю безперервних контролюючих та діагностувальних дій, що передбачають контроль динаміки рівня засвоєння учнями навчального матеріалу і його корекцію (за необхідності) й дають змогу спостерігати за просуванням учня від незнання до знання [7]. Т. Лукіна зазначає, що основою сучасних моніторингових досліджень в галузі освіти є точні масові педагогічні вимірювання, пов'язані з об'єктивним оцінюванням рівня навчальних досягнень і виявлення його відповідності до бажаних результатів і норм навчання, визначення рівня викладання, якості, актуальності та глибини змістового наповнення навчальних предметів [2]. Таким чином, на підставі аналізу трактувань згаданих дослідників, під поняттям "моніторинг" розуміємо дослідницький процес, який вимагає постійного й ретельного спостереження за різними аспектами надання освітніх послуг, а також рівнем навчальних досягнень їх споживачів; аналізу отриманої інформації з метою відслідковування змін і попередження виникнення негативних явищ; регулярного оцінювання та прогнозування стану системи освіти для прийняття управлінських рішень стосовно системного керування якістю навчального процесу.

Спроєктуємо сутність феномена моніторингу якості освіти на досвід США, яка є, як зазначено нами вище, беззаперечним лідером у світових рейтингах ВНЗ. Всього в США працює більше 3000 вищих шкіл, в яких щорічно навчають близько 17,5 мільйонів студентів, як американців, так і громадян інших країн. У середині 80-х років в Америці було застосовано сувору політику з оцінки якості навчання, було впроваджено проекти стимулювального фінансування з метою наближення вищої освіти до завдань суспільства і задоволення громадських пріоритетів.

Акредитацію вищого навчального закладу розуміємо як визнання його статусу та гарантію якості освітніх послуг. Характерною ознакою процедури акредитації є контроль за ефективністю навчального процесу та захист прав громадян на отримання освіти. Під час проведення акредитації перевіряються всі підрозділи та напрями діяльності навчального закладу. У США таку перевірку здійснюють різноманітні комісії регіональних освітніх асоціацій, а також численні національні акредитаційні агенції та центри. Суб'єктами акредитації виступають об'єднання, до складу яких входять професори ВНЗ та науковці з певних галузей, котрі встановлюють і забезпечують дотримання стандартів та процедури акредитування. Акредитація для закладів освіти у США є добровільною, але вона організована так, що неакредитований заклад не може розраховувати на фінансову підтримку від федерального уряду, а студенти – на державну стипендію. Тому отримати акредитаційний сертифікат – мета кожного вищого навчального закладу. Результати акредитації публікуються у відповідному бюлетені, з якими може ознайомитися будь-хто. Контроль якості освітніх послуг має прозорий характер [9].

Освітня акредитація у США є таким видом процесу гарантії якості, за якого послуги та діяльність навчального закладу чи програми оцінюються зовнішнім органом контролю, щоб визначити, чи виконуються відповідні стандарти. За умови дотримання стандартів, які визначаються певною акредитаційною агенцією, навчальний заклад отримує акредитаційний статус. В більшості країн світу функцію освітньої акредитації проводить урядова організація, така як Міністерство освіти.

Оскільки в США не існує загальнодержавного Міністерства освіти чи іншого централізованого органу для здійснення єдиного національного контролю за діяльністю ВНЗ (postsecondary educational institutions), то процес забезпечення якісної освіти є незалежним від уряду і здійснюється різними установами (agencies, entities). Департамент освіти США (U.S. Department of Education) і Рада з акредитації закладів вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation) не несуть відповідальності за акредитацію ВНЗ, але обидві зазначені інституції мають право визнавати акредитаційні агенції високої репутації, забезпечувати директиви щодо їх діяльності, надавати відповідні ресурси та достовірні дані.

Своєрідним явищем американської системи освіти вважається відсутність державних стандартів, які б регулювали навчання. Тому, університети та коледжі США визнають самостійність й індивідуальний підхід до організації та контролю навчального процесу. Навчальні програми можуть значно відрізнятися за змістом та якістю. Для забезпечення базового рівня якості в США була введена практика акредитації. Водночас в кожному штаті існують свої правила ретельного оцінювання та акредитації ВНЗ.

Стосовно питання легітимності акредитаційних агенцій, зазначимо, що вони вважаються визнаними, якщо мають рекомендацію Національного комітету з питань інституційної якості та цілісності (The National Advisory Committee on Institutional Quality and Integrity), який вносить пропозицію Секретарю Департаменту освіти США, і вже останній приймає рішення щодо визнання акредитаційної агенції [11].

Акредитація, яку проводить визнана акредитаційна агенція, є однією з вимог для участі навчального закладу в федеральній програмі допомоги студентам. Такі агенції повинні відповідати певним критеріям, а навчальні заклади, які ними акредитуються, повинні надавати освітні послуги відповідно до певних стандартів. Акредитаційна агенція, яка відповідає критеріям, встановленим Департаментом освіти, вважається надійним органом для визначення якості освіти.

У США, загалом, розрізняють два види визнаних акредитаційних агенцій:

1. Визнані урядом та затверджені американським Департаментом освіти для акредитації закладів освіти та деяких програм підготовки фахівців, які забезпечують доступ до державних фондів допомоги і відповідають урядовим правовим критеріям управління.

2. Інші акредитаційні агенції, які визнаються професійними та державними ліцензійними органами, але не забезпечують доступ до державних фондів допомоги згідно із законом і, таким чином, не визнаються урядом, а лише Радою з акредитації ВНЗ [10].

Невизнання акредитаційних агенцій може відбуватися з певних причин: деякі з них знаходяться в процесі отримання визнання, а інші агенції – не відповідають критеріям визнання. Попри те, що агенція вважається невизнаною, вона все одно відповідає високим стандартам якості, а відтак навчальні заклади забезпечують якісну освіту. Проте, більшість роботодавців в США надають перевагу фахівцям, які отримали освітньо-кваліфікаційні рівні у ВНЗ, акредитованих визнаними акредитаційними агенціями.

Кожна акредитаційна агенція має свої особливі вимоги, але існують стандарти, яким повинні відповідати всі навчальні заклади та програми, що підлягають акредитації. Наводимо головні з них.

1. Наявність задекларованої основної мети та конкретних завдань (програми навчального закладу); загальної характеристики студентів, які є споживачами освітніх послуг.

2. Здійснення контролю за навчальними та фінансовими ресурсами, необхідними для досягнення задекларованих мети й завдань.

3. Висококваліфікований професорсько-викладацький склад, здатний забезпечити високий рівень викладання.

4. Здійснення вибіркового зарахування на навчання абітурієнтів, що володіють необхідним рівнем підготовки з метою успішного навчання в майбутньому.

5. Розробка навчальних програм у сучасній і доступній формі.

6. Ефективна діяльність, спрямована на досягнення заявлених цілей та їх дотримання в майбутньому [10].

Розглянемо функціонування визнаної акредитаційної агенції "Акредитаційна рада незалежних коледжів та шкіл" (Accrediting Council for Independent Colleges and Schools – ACICS). Ця рада була заснована в 1912 році і вважається одним із найбільш шанованих і найдавніших національних органів для акредитації ВНЗ у США. Вона визнається американським Департаментом освіти та Радою з акредитації вищої освіти.

Сфера діяльності Акредитаційної ради незалежних коледжів і шкіл охоплює акредитацію приватних ВНЗ, які видають сертифікати чи дипломи про закінчення вищої освіти та вищі навчальні заклади, що присвоюють ступені молодшого спеціаліста (associate degree), бакалавра чи магістра з програм підготовки студентів для висококваліфікованої професійної чи технічної кар'єри (професії). Акредитації також підлягають дистанційні програми навчання, оскільки випускники будь-яких програм підготовки повинні володіти відповідними знаннями, вміннями й навичками незалежно від того, які форми навчання використовуються в процесі їх засвоєння [8].

Нині Акредитаційна рада незалежних коледжів та шкіл акредитує понад 680 закладів вищої освіти в США та більше десятка іноземних країн, які навчають близько 650 000 студентів. Зазначена рада не є прибутковою організацією. Вона зареєстрована в штаті Вірджинія та має офіси в окрузі Колумбія.

Метою всіх акредитаційних агенцій є оцінка результатів діяльності навчальних закладів або програм стосовно заявленої ними головної мети та критеріїв конкретного акредитаційного органу, а також поліпшення якості освітніх послуг, які надаються навчальними закладами або програмами, акредитованими цими агенціями. Для отримання права на розгляд з метою акредитації навчальний заклад повинен відповідати певним вимогам.

Акредитація ВНЗ в цілому або окремої програми складається з кількох етапів:

1. Керівник вищого рангу освітнього закладу повинен представити розроблений ВНЗ каталог і лист, в якому описується те, наскільки заклад відповідає вимогам для отримання права на акредитацію. Необхідною умовою для участі в отриманні акредитаційного статусу вважається представлення річного звіту (Annual Institutional Report). Звіт містить такі важливі дані, як кількість студентів, зарахованих на навчання, їх забезпечення та працевлаштування випускників.

2. Після ознайомлення з матеріалами претендента на акредитацію, в тому числі оцінкою фінансової спроможності навчального закладу, представник акредитаційної агенції проводить попередню експертизу із прийняттям відповідних стандартів.

3. Найважливішим етапом процесу акредитації є самоаналіз ВНЗ для визначення рівня виконання стандартів, встановлених акредитаційним органом. Цей етап вимагає часу та детального планування. Суттєвим є те, що процес самоаналізу становить основу для вдосконалення ефективності надання освітніх послуг. Коректне виконання численних завдань цього етапу вимагає обізнаності з усіма вимогами та особливостями такого процесу. З цією метою проводяться

семінари, які знайомлять з процедурою акредитації й оцінювання. Вони є обов'язковими для усіх закладів освіти, котрі бажають отримати акредитаційний статус. Не пізніше ніж за 18 місяців перед поданням результатів самоаналізу, головний адміністратор навчального закладу чи координатор процесу самоаналізу повинен відвідувати такі семінари.

4. За умови наявності усіх необхідних документів і задовільних результатів самоаналізу призначається комісія для оцінювання роботи ВНЗ та перевірки стану справ на місці. Склад комісії повідомляється заздалегідь і заклад освіти має право за певних умов просити про його заміну.

5. Після проведення акредитаційної експертизи комісія готує письмовий звіт про кожен перевірений напрям роботи навчального закладу. Потім такий звіт з висновком про можливість акредитації надсилається до акредитаційної агенції.

6. Усі матеріали, що стосуються акредитації навчального закладу, вивчаються досвідченими фахівцями, а потім ще й відповідним комітетом акредитаційної агенції. Якщо документи в належному стані, останній вносить пропозицію про підготовку проекту рішення.

7. Агенція приймає рішення про проведення акредитації лише після детального вивчення відповідної інформації та даних про навчальний заклад [8]. Є випадки, коли акредитація надається умовно. Якщо впродовж наступних двох років недоліки не усунені – навчальний заклад позбавляється акредитації. У випадку незгоди заклад має право подати апеляцію, але, зазвичай, лише 2 % таких апеляцій задовольняються [4]. Кредити отримані студентами за навчальні курси, прослухані в неакредитованому навчальному закладі, не зараховуються автоматично в інших ВНЗ і студенти не мають гарантії працевлаштування після закінчення такого освітнього закладу.

Отже, вважаємо за доцільне сформулювати висновок про те, що акредитація вищих навчальних закладів – це гарантія їх відповідності до національних стандартів і вагомий інструмент у системі моніторингу якості освіти США. Вона передбачає внутрішній контроль та зовнішню різнорівневу перевірку, яка здійснюється акредитаційними органами різних типів через оцінку діяльності ВНЗ і програм навчання. За допомогою об'єктивної та прозорої акредитації держава має змогу захистити споживачів освітніх послуг від різних зловживань. На наш погляд, корисним досвідом для системи освіти України, яка знаходиться на стадії реформування, може стати запровадження таких принципів:

1. Перехід від формалізованого акредитування ВНЗ до реального оцінювання якості та змісту освітніх програм, рівня професійної компетентності викладацького складу, умов навчання, якості й рівня навчальної літератури тощо. Результати оцінювання ВНЗ повинні бути оприлюднені, що забезпечить публічне визнання найкращих університетів.

2. Перехід від монополізованого державного контролю, який уможлиблює корумпованість і бюрократизованість однієї інституції, до багатокомпонентної системи інституційної оцінки діяльності освітніх установ, аналогічній системі акредитації США. Контроль за якістю освітніх послуг не повинен бути привілеєм єдиного органу, який нав'язує універсальний набір стандартів.

3. Оцінювання якості освітніх послуг, які надаються ВНЗ, слід здійснювати у два етапи: перший – внутрішній – самодослідження закладом освіти, виявлення сильних і слабких сторін та усунення останніх; другий – зовнішній – залучення до оцінювання незалежних експертів. Такий механізм дасть можливість перевірити рівень підготовки викладачів та ефективність вишівської системи забезпечення якості освіти, контролювати відповідність навчальних планів і програм, якість підготовки випускників відповідно до вимог освітніх стандартів.

4. Державне фінансування повинно залежати від певних показників діяльності ВНЗ. Прагнучи отримати державну фінансову допомогу, кожен університет намагатиметься максимально задовольняти стандарти якісної підготовки студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

2. *Лукіна Т.* Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. – К.: Видавн. дім "Шкільний світ", 2006. – 128 с.

3. *Лукіна Т. О., Патрикеева О. О.* Моніторинг якості освіти: теорія та практика. – К.: Вид-во "Плеяди", 2005. – 112 с.

4. *Лунячек В. Е.* Деякі практичні питання управління освітою в США / Лунячек В. Е. // Нова педагогічна думка. – 2008. – №1. – С. 16-20.

5. *Ляшенко О. І.* Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти / Ляшенко О. І. // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2. – С. 34 -40.

6. *Олендр Т. М.* Світові рейтинги університетів як механізм оцінювання якості вищої освіти // Освіта для стійкого розвитку: формування готовності педагогічних кадрів: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 квітня 2009 р. / Ін-тут педагогіки АПН України, Ун-т менеджменту освіти Апн України, ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Вектор, 2009. – С. 32-33.

7. *Шишов С. Е., Кальней В. А.* Моніторинг качества образования в школе. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 320 с.

8. Accrediting Council for Independent Colleges and Schools [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.acics.org>

9. College Accreditation in the United States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ed.gov/admins/finaid/accreditation.html>

10. Council for Higher Education Accreditation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chea.org>

11. The National Advisory Committee on Institutional Quality and Integrity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ed.gov/about/bdscomm/list/naciqi.html>

Подано до редакції 12.08.09.

РЕЗЮМЕ

В статті проаналізовано програми підготовки бакалавра в галузі природничих наук трьох кращих американських університетів і Тернопільського національного педагогічного університету. Розглянуто основні відмінності систем вищої освіти США та України. Визначено основні чинники підвищення якості підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр природничих спеціальностей у вітчизняних університетах.

Ключові слова: освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, система оцінювання, кредит (кредитна година), спеціальність, академічний радник, якість вищої освіти.

Т. М. Олендр

АККРЕДИТАЦИОННЫЕ ОРГАНЫ КАК ОДИН ИЗ РЫЧАГОВ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВЫСОКОГО УРОВНЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ АМЕРИКАНСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы программы подготовки бакалавра в области естественных наук троих лучших американских университетов и Тернопольского национального университета. Рассмотрены основные отличия систем высшего образования США и Украины. Определены основные меры повышения качества подготовки специалистов образовательно-квалификационного уровня бакалавр естественно научных специальностей в отечественных университетах.

Ключевые слова: образовательно-квалификационный уровень бакалавра, система оценивания, кредит (кредитный час), специальность, академический советник, качество высшего образования.

Т. М. Олендр

ACCREDITATION INSTITUTIONS AS AN IMPORTANT FACTOR OF PROVIDING A HIGH LEVEL OF EDUCATION AT AMERICAN UNIVERSITIES SUMMARY

The article analyzes Undergraduate Degree Programs in natural sciences of three best American universities and Ternopil National University. It points out main differences between higher education systems of the USA and Ukraine; ascertains basic measures for improving the quality of training Bachelor of Sciences in Ukrainian universities.

Keywords: Bachelor's degree, grading system, credit (credit hour), major, academic advisor, the quality of higher education.
